

CRÈDIT VARIABLE TIPIFICAT - ESO ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

Departament d'Ensenyament

Direcció General d'Ordenació Educativa - Servei d'Ordenació Curricular

DRETS HUMANS I CIUTADANIA

Caldrà fer la selecció de continguts conceptuals tot situant-se en algun punt respecte els tres pols del crèdit: Els drets humans, els drets reconeguts al dret positiu del nostre estat i els mecanismes d'acció i participació democràtiques.

El pol dels drets humans demana un enfocament més mundialista i globalitzador, que pot vincular-se amb propostes de l'educació per a la pau o l'educació per al desenvolupament. Inclou, a més de la Declaració Universal de Drets Humans (DUDH), temes com la legitimitat de la llei, la relació entre els drets individuals i els de les col·lectivitats, l'esgotament de la capacitat de càrrega del planeta i els drets de les generacions futures, les relacions entre dret i moral.

El pol del dret positiu, és a dir, dels drets reconeguts a la Constitució, a L'Estatut o d'altres disposicions del nostre país, pot centrar-se en aquells que poden interessar més als i a les alumnes: la no discriminació, la majoria i minoria d'edat, el dret a la protecció de les dades informàtiques, l'objecció de consciència, les garanties jurídiques, els drets laborals, els drets del consumidor.

En tercer lloc, el pol constituït per les formes de participació i acció democràtiques abastaria tant els canals institucionals a nivell escolar, local, autonòmic, estatal o internacional, com d'altres formes no institucionals com les associacions, sindicats o partits, les ONG locals, estatals o internacionals o d'altres formes de participació, com el jurat.

Així, segons els projectes Educatiu i Curricular de cada centre podrà triar-se un enfocament més mundialista i ètic, més cívic i de dret positiu o més de treball sobre els diversos canals participatius i d'acció.

El programa podria doncs vertebrar-se a partir de visites a entitats o institucions (Parlaments, tribunals, ONGs, sindicats ...). Podria simular-se la redacció d'una *constitució* i comparar-la amb la Declaració i amb la Constitució actual. Una altra possibilitat es fer servir la Declaració com a fil conductor i seguir la varietat de temes que hi són inclosos. També es poden triar uns quants problemes o situacions contemporànies del nostre estat i d'arreu (que poden referir-se directament als temes dels drets o al d'altres temes com la interculturalitat, els conflictes, els valors antagònics o els drets de les generacions futures) o d'altres possibilitats.

En tot cas, s'hauria de garantir que s'ha realitzat una lectura aprofundida de la Declaració, que es coneixen amb precisió alguns drets positius i com exercir-los i reclamar-los, i que s'ha practicat alguna via de participació i acció democràtica. Tot això no d'una manera mecànica o doctrinària sinó crítica, és a dir, de manera que es puguin destacar les limitacions, els aspectes millorables, els especialment valuosos o destacats, les dificultats existents a l'hora de traduir un dret a la pràctica, les opcions preses entre els possibles, i les determinacions sociohistòriques. Aquesta manera crítica també inclou òbviamment que no només s'ensenyin els drets i la participació sinó també que aquest ensenyament i aprenentatge es realitzi en els drets i en la participació.

Fem a continuació observacions sobre els tres tipus de material amb què es treballarà en el crèdit: textos de caire legal, context sociopolític i històric, situacions reals o possibles.

A l'hora de treballar els textos de la Declaració, la Constitució i l'Estatut caldrà tenir present, a més del dit més amunt, que no poden tractar-se amb sistemes tradicionals de resum o paràfrasi (per exemple, no hi ha resum possible dels tres drets proclamats a l'article 3 de la DUDH). Caldrà fer, en primer lloc, un aclariment conceptual o terminològic. En segon lloc, recórrer a sistemes de representacions dels continguts que permetin preservar-ne la complexitat i la riquesa, com els mapes conceptuals, esquemes, diagrames de flux -en cas de procediments- i d'altres sistemes d'expressió gràfica.

A més, caldrà distingir entre la seva realitat de dret i de fet. No s'ha d'oblidar que es caracteritzen essencialment per ser textos prescriptius, és a dir que amb llenguatge que vol ser precís enuncien allò que ha de ser, no allò que és. Per això és important tenir present que el pur reconeixement d'un dret a la DUDH o en el dret positiu no significa que aquest dret es faci realitat, sinó que hi ha un procés de traducció que implica modificacions de conductes o institucions, dificultats pràctiques i inèrcies que cal vèncer, conflictes que cal resoldre. En d'altres paraules, cal considerar en quin context apareixen i quin context requereixen aquelles formulacions legals. Cal tenir present que la traducció d'una realitat de dret -una llei, un reglament- a una realitat de fet s'enfronta de vegades a poderosos interessos i inèrcies.

Per això el treball de comprensió dels textos s'ha de complementar amb la detecció i anàlisi de conculcacions dels drets no sols llunyanes i tòpiques o dictades pels mitjans de comunicació, sinó properes, fins i tot en l'àmbit escolar. Finalment, el treball contextual es completa d'una banda, amb la determinació dels deures que implica un dret determinat tant per part de l'estat, les organitzacions internacionals o les diverses associacions, com per part del propi alumnat i la comunitat escolar; d'altra banda, amb l'elaboració i si s'escau, la realització de propostes d'acció, que poden ajudar a donar sentit a l'estudi realitzat.

El tercer gran àmbit del material del crèdit, les situacions, és el més important des del punt de vista didàctic, doncs és el que presta una major funcionalitat i, especialment, significativitat als seus continguts. Si d'una banda, es reconeix que el punt de partida del procés d'aprenentatge és l'existència d'un problema i d'altra, s'adopta una perspectiva solidària i empàtica, la millor manera de dissenyar les activitats és amb l'enfocament socioafectiu. Aquesta concepció és una de les més conseqüents a l'hora de concebre l'ensenyament com a procés que inclou coneixements, sentiments i accions. El dit enfocament aconsella començar qualsevol activitat amb la creació d'un clima de

confiança. En segon lloc, partir d'una situació vivencial que requereixi la cooperació i una certa espontaneïtat dels membres de la classe (un joc, simulació, lectura, etc.). A continuació, procedir a analitzar la situació amb una discussió i valoració que permeti copsar la complexitat de la situació a partir de les vivències, sentiments i idees expressades en les aportacions de totes i tots. Després d'aquesta reflexió i anàlisi és el moment d'introduir nova informació i aprofundir en la temàtica. D'aquesta manera es podrà anar més enllà de la rebel·lió contra injustícia (el "no hi ha dret!") vers un coneixement globalitzador i una acció transformadora. Al mateix temps, es serà més capaç d'adoptar la perspectiva de l'altre i s'estarà en el camí d'abordar els conflictes de drets des d'una perspectiva no violenta.

Donada la varietat de temes possibles, pot ser útil disposar d'una "biblioteca de la classe", amb algun atlas, un anuari mundial, edicions dels textos i alguna altra guia sobre els documents i les institucions. Aquesta biblioteca podrà servir com a element d'atenció a la diversitat, per tal d'oferir d'altres continguts a mesura que es demanin.

Respecte l'avaluació, és relativament fàcil construir algun qüestionari d'avaluació inicial que inclogui preguntes com quin procediment fer servir per adreçar-se a alguna institució, quant de temps fa que s'aprovà la Constitució, quines finalitats te alguna ONG, etc. L'avaluació formativa insistirà en el rigor de les observacions i generalitzacions i la fonamentació i matís de les opinions, així com en la capacitat per posar en relació formulacions de drets amb traducció en dret positiu o en la pràctica. Cal tenir present, a l'hora d'avaluar escrits amb opinions dels alumnes, que hi ha teòrics com Howe i Howe (Cómo personalizar la educación. Madrid, Santillana, 1977, p. 124), que recomanen no qualificar escrits personals respecte valors o sentiments. En cas que se n'encarregui algun caldrà avaluar-lo tot destacant els aspectes positius, originals, o personals i intentar comprendre el punt de vista de l'alumne, cosa que permetrà ensenyar la resta dels alumnes a fer el mateix. També es pot incloure un treball d'observació de l'entorn sobre alguna institució democràtica o de participació, i un altre sobre una situació contemporània, que poden servir com a elements de l'avaluació sumativa. Si la distribució de classes és extensiva, és a dir, durant tot el curs és molt recomanable que l'alumnat faci un diari de classe l'elaboració del qual servirà de lligam entre les sessions setmanals. La seva lectura en començar una nova sessió servirà de rememoració i una excel·lent oportunitat per a l'avaluació formativa i, si inclou observacions sobre el funcionament de la classe, per a l'autoavaluació del grup.

Cal no oblidar que una activitat fonamental d'avaluació, especialment si, com és desitjable, les activitats demanen la participació i les accions dels i les alumnes és la de l'avaluació del funcionament global de la classe en cada unitat didàctica, com a mínim. No es tracta que el professor avaluï individualment la "participació" de cada alumne, atès que és sabut que hi ha molt diverses maneres de participar. Aquesta avaluació, si es fa, ha de fer-la tot el grup, per exemple a través d'una roda d'opinions on no predomini cap parla ni es privilegi cap veu i més adreçada a detectar errors o a destacar moments feliços en el funcionament que a cercar culpables.